

รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตน
ให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

The Participative Management Model Supporting the Development of Integrated
Curriculum for Good Citizenship of Secondary School's Student Under Office
of Basic Education Commission

พัชรา จันทรัตน์¹ และ วีระวัฒน์ อุทัยรัตน์²

Patchara Chantarat¹ and Weerawat Utairat²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) กำหนดรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการฯ และ 3) ประเมินรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการฯ โดยมีกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวนสถานศึกษาละ 9-15 คน รวม 377 โรงเรียน ภายใต้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีที่ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการฯ มี 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ สร้างสรรค์การวิเคราะห์มาตรฐาน ส่งเสริมการพัฒนา และการสื่อสาร สืบสานการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดี รวมทั้ง 22 องค์ประกอบย่อย 2) รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการฯ ประกอบด้วยจุดเน้น วัตถุประสงค์ กระบวนการ และวิธีการเกี่ยวกับการดำเนินการจัดทำหลักสูตร ได้แก่ การสร้างสรรค์การวิเคราะห์มาตรฐาน การส่งเสริมพัฒนาและการสื่อสาร และการสืบสานการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีภายใต้การเข้ามา มีหน้าที่และรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 3) รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการฯ มีความถูกต้อง ความเป็นไปได้ และ ความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีความถูกต้อง ความเป็นไปได้ และ ความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุดทุกข้อ

Article Info: Received 25 July, 2018; Received in revised form 15 August, 2018; Accepted 29 January, 2019

¹ นักศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาและผู้นำการเปลี่ยนแปลง มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

อีเมล: tonraklooknoo2@hotmail.com

Ph.D. Candidate in Educational Administration and Change Leadership Division, Eastern Asia University

Email: tonraklooknoo2@hotmail.com

² บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย อีเมล: weerawat@eau.ac.th

Graduate School, Eastern Asia University Email: weerawat@eau.ac.th

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม / การพัฒนาหลักสูตรบูรณาการ / การดำรงตนให้เป็นพลเมืองดี

Abstract

This research aimed to 1) study the composition of the participatory management supporting the development of integrated curriculum for good citizenship of secondary schools under Office of Basic Education Commission, 2) specify the participatory management model supporting the development of integrated curriculum for good citizenship of secondary school's students under Office of Basic Education Commission, and 3) evaluate the participatory management model supporting the development of integrated curriculum for good citizen of secondary school's students under the Office of Basic Education Commission. Mixed-method research in both quantitative research and qualitative research were carried out to synthesize the composition of the participatory management supporting the development of integrated curriculum for good citizenship leading to being specified as the participatory management model supporting the development of integrated curriculum for good citizenship of secondary school's students under Office of Basic Education Commission.

The results show that: 1) There were 3 major components of the participatory management supporting the development of integrated curriculum for good citizenship of secondary school's students under Office of Basic Education Commission which were: creating standards analyzing, promoting development and communication, and continuing the living as good citizen. 22 minor components were also found. 2) The participatory management model supporting the development of integrated curriculum for good citizenship comprising main stress, objectives, processes, and methods were: standards analyzing creation, development and communication promotion, and good citizenship continuation under supervision of Office of Basic Education Commission. 3) In overview, the participatory management model supporting the development of integrated curriculum for good citizenship of secondary school's students under Office of Basic Education Commission was model right, possible and useful in the most level as well as in component by component consideration.

KEYWORDS: PARTICIPATIVE MANAGEMENT MODEL / DEVELOPMENT OF INTEGRATED CURRICULUM / GOOD CITIZENSHIP

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้ระบุความมุ่งหมายและหลักการในการจัดการศึกษาไว้ว่าต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม และมีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยในปัจจุบันพบว่ามีความพยายามในการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นคุณลักษณะของการเป็นผู้มีความแตกฉานในความรู้ตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรของสถานศึกษาและการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีตามแนวทางของค่านิยม 12 ประการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2557) ซึ่งเป็นเรื่องของการส่งเสริมการพัฒนาด้านทักษะการรู้เท่าทันทักษะชีวิต และการเน้นวิชาการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในลักษณะของการบูรณาการแบบสหวิทยาการ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551) ได้เสนอแนะแนวทางไว้ว่า ควรมีการสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนจัดกลุ่มเพื่อร่วมมือในการพัฒนาการศึกษาในรูปเครือข่ายทางวิชาการและพัฒนาเครือข่ายผู้ปกครองให้เข้มแข็งสามารถพัฒนาระบบการเรียนการสอนโดยใช้การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน เพราะฉะนั้นโรงเรียนจึงมีหน้าที่สำคัญในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสนองความต้องการของทุกฝ่ายและของชาติ เพื่อที่ชาติจะได้มีคนที่มีคุณภาพในการพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมอารยะประเทศอื่นต่อไป แต่สาเหตุที่การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษายังประสบปัญหานั้นจะเนื่องมาจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหลาย ซึ่งหมายรวมถึงสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเองมีจำนวนไม่น้อยที่ยังมองว่าบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นมีส่วนร่วมแต่เพียงในนามเท่านั้น โดยเฉพาะกับประเด็นของการสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดี ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบางส่วนอาจไม่รู้เรื่องและมีบทบาทหน้าที่ในการกำกับ ส่งเสริม สนับสนุน ตามที่กฎหมายทางการศึกษาระบุไว้เท่านั้น ทั้งที่ในความเป็นจริงมีระบุไว้อย่างชัดเจนในกรอบของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการวิจัยเพื่อกำหนดรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ผลที่ได้รับจากการวิจัยจะส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างสันติสุข ภายใต้สังคมที่อุดมไปด้วยภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ด้านวัฒนธรรม ประเพณี และสุนทรียภาพ ของชาติไทย และสามารถดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีตามแนวทางค่านิยม 12 ประการ ใน 5 จุดเน้นได้ต่อไป

การบริหารในยุคปัจจุบันเป็นการมุ่งเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดขึ้นโดยการที่ผู้บริหาร ผู้ใต้บังคับบัญชา ชุมชน สังคม องค์กรเอกชน องค์กรภาครัฐ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมภาคภูมิใจ ยิ่งผู้บริหารสนับสนุนให้มีการร่วมมือกันเท่าไรก็จะยิ่งเพิ่มพูนอำนาจและความศรัทธาแก่ผู้ใต้บังคับบัญชามากขึ้นกว่าการที่ผู้บริหารใช้อำนาจหน้าที่ตามลำพัง เพราะว่าผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชาต้องร่วมมือกันทำงานกันเป็นทีม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546) กล่าวถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเข้ามามีส่วนจัดการศึกษาในสถานศึกษา โดยร่วมกันกำหนดแนวทางการจัดการศึกษา การทำธรรมนูญสถานศึกษา การร่วมดำเนินการ โดยสนับสนุนให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษา การร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ร่วมเสนอแนะให้ข้อคิดเห็นในการปรับปรุงผลการดำเนินงาน การตรวจสอบการทำงานของสถานศึกษา และร่วมรับผลของการจัดการศึกษาในชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการประกันโอกาสทางการศึกษา ประกันคุณภาพทางการศึกษา ประกันประสิทธิภาพและประกันความปลอดภัยของผู้เรียนและการปฏิรูปการศึกษาที่เป็นนโยบายสำคัญในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้ออกกฎระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นรูปแบบของการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่เน้นให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษาในการจัดการของชุมชน

เมื่อพิจารณาหลักสูตรแบบบูรณาการ บุญเลี้ยง ทุมทอง (2553) ได้สรุปความหมายของหลักสูตรบูรณาการไว้ว่าเป็นหลักสูตรที่รวมประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ประสบการณ์ดังกล่าวเป็นประสบการณ์ที่คัดเลือกมาจากหลายสาขาวิชาแล้วจัดเป็นกลุ่มหรือหมวดหมู่ของประสบการณ์ เป็นการบูรณาการเนื้อหาเข้าด้วยกันเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้รับ

ประสบการณ์สัมพันธ์และต่อเนื่องอันมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับ มนตรี วงษ์สะพาน (2554) และ ประสาท เนืองเฉลิม (2554) ที่อธิบายไว้ว่า หลักสูตรบูรณาการเป็น รูปแบบหลักสูตรที่พัฒนามาจากหลักสูตรกว้าง โดยนำเอาเนื้อหาจากหลายสาขาวิชา มาหลอมรวมกันแล้วจัดเป็นกลุ่มหรือหมวดหมู่ของประสบการณ์ เป็นการบูรณาการเนื้อหาเข้าด้วยกัน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์สัมพันธ์และต่อเนื่อง มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิต และพัฒนาผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน การจัดการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การวัดผลการเรียนรู้ จะวัดพัฒนาการทุก ๆ ด้าน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อกำหนดรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีการวิจัย

การวิจัยรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-method research) ที่ประกอบด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ 1) สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการของโรงเรียนมัธยมศึกษา 2) สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา และ 3) พยากรณ์ปัจจัยของปัญหาการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการที่ส่งผลต่อของปัญหาการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา

สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อทำการสังเคราะห์เป็นองค์ประกอบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา จากนั้นนำสู่การกำหนดเป็นรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยมีประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กรอบแนวคิดในการวิจัย และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ ประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวนสถานศึกษาละ 9-15 คน รวม 2,287 โรงเรียน โดยมีกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวนสถานศึกษาละ 9-15 คน รวม 377 โรงเรียน ซึ่งได้มาจากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan จากนั้นทำการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple-random sampling)

กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ในลักษณะของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล เพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดี ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เกี่ยวกับการกำหนดหลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน โครงสร้างเนื้อหา ผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ (จันทราณี สงวนนาม, 2553; วีระ รุญเจริญ, 2550; เมตต์ เมตต์การุณจิต, 2553; Cohen & Uphoff, 1977; Davis & Newstrom, 1985; Putti, 1987) ซึ่งเป็นการบูรณาการระหว่าง 1) ความรู้

และกระบวนการเรียนรู้ 2) พัฒนาการทางความรู้และพัฒนาการทางจิตใจ 3) ความรู้และการกระทำ 4) สิ่งที่เรียนในโรงเรียนกับสิ่งที่ป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน 5) วิชาต่าง ๆ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553; นิราศ จันทรจิตร, 2555) โดยปัจจุบันเป็นเรื่องของการส่งเสริมการพัฒนา ด้านทักษะการรู้เท่าทันทักษะชีวิต (Life skills) และการเน้นวิชาการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง (Citizenship education) ในลักษณะของการบูรณาการแบบสหวิทยาการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2557) ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมโรงเรียน ด้านความเชื่อและค่านิยมด้านบรรทัดฐานและมาตรฐานและด้านรูปแบบพฤติกรรมร่วมด้วย (Sergiovanni, 1991; Sergiovanni & Starratt, 1998)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) จำนวน 1 ฉบับ รวมจำนวน 85 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .8125 แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

1.1 ตอนที่ 1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการของโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 40 ข้อ

1.2 ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 45 ข้อ

2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อสอบถามความคิดเห็นเชิงลึก จำนวน 3 ข้อ

3. แบบประเมินรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) จำนวน 22 ข้อ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา ด้วยสถิติ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) จากนั้นนำเสนอในรูปของตารางประกอบความเรียง

2. พยากรณ์ปัจจัยของปัญหาการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการที่ส่งผลกระทบต่อของปัญหาการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยใช้สมการถดถอย (Regression analysis) จากนั้นนำเสนอในรูปของตารางประกอบความเรียง

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา จากนั้นนำเสนอในรูปของตาราง

4. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์ข้อมูลองค์ประกอบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา จากนั้นนำเสนอในรูปของตาราง

5. ประเมินรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา ด้วยสถิติ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นนำเสนอในรูปของตารางประกอบความเรียง

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจากโรงเรียน จำนวน 285 โรง รวม 2,565 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 75.60 และสัมภาษณ์เชิงลึกกับกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดใหญ่ที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมใน 7 โรง จำนวนโรงเรียนละ 1 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการในระดับมัธยมศึกษา จำนวน 3 คน รวมจำนวน 10 คน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. องค์ประกอบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการ การดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน มี 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) สร้างสรรค์การวิเคราะห์มาตรฐาน 2) ส่งเสริม การพัฒนาและการสื่อสาร และสืบสานการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดี รวม 22 องค์ประกอบย่อย

2. รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการ การดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน สรุปได้ดังนี้

2.1 จุดเน้น ได้แก่ (1) สร้างสรรค์การวิเคราะห์มาตรฐาน ได้แก่ การรู้ทันข่าวสาร และรู้ทันสื่อ การคาดการณ์เหตุการณ์ล่วงหน้าบนพื้นฐานของข้อมูล และการจัดการ ความขัดแย้งและสันติวิธี (2) ส่งเสริมการพัฒนาและการสื่อสาร ได้แก่ การรับฟังความคิดเห็น การมีบรรทัดฐานในการควบคุมพฤติกรรม ใช้กระบวนการประชาธิปไตย และการวิพากษ์ ประเด็นนโยบายสาธารณะที่ตนสนใจ (3) สืบสานการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดี ได้แก่ การใช้ กระบวนการประชาธิปไตยในการวิพากษ์ประเด็นนโยบายสาธารณะที่ตนสนใจจนกลายเป็น วัฒนธรรมโรงเรียนที่สามารถยอมรับและเป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ การรู้ทัน ข่าวสารและรู้ทันสื่อจนกลายเป็นวัฒนธรรม และการคาดการณ์เหตุการณ์ล่วงหน้าบนพื้นฐาน ของข้อมูลจนกลายเป็นวัฒนธรรมโรงเรียนที่สามารถยอมรับและเป็นแนวทางในการปฏิบัติ อย่างสม่ำเสมอ

2.2 วัตถุประสงค์ ได้แก่ (1) เพื่อให้นักเรียนสามารถใช้กระบวนการประชาธิปไตย ในการวิพากษ์ประเด็นนโยบายสาธารณะที่ตนสนใจจนกลายเป็นวัฒนธรรมโรงเรียนที่สามารถ ยอมรับและเป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ (2) เพื่อให้นักเรียนสามารถรู้ทันข่าวสาร และรู้ทันสื่อจนกลายเป็นวัฒนธรรม และ (3) เพื่อให้นักเรียนสามารถคาดการณ์เหตุการณ์ล่วงหน้าบนพื้นฐานของข้อมูลจนกลายเป็นวัฒนธรรมโรงเรียนที่สามารถยอมรับและเป็นแนวทาง ในการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

2.3 กระบวนการ ได้แก่ (1) การร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินการจัดทำหลักสูตร บูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีให้ได้ตามจุดเน้น (2) การร่วมปฏิบัติการจัดทำหลักสูตร บูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีที่ประกอบด้วยหลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน โครงสร้างเนื้อหา ผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ แนวการจัด

กิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้ได้ตามจุดเน้น (3) การร่วมรับผลที่เกิดจากการใช้หลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดี ตามวัตถุประสงค์ (4) การร่วมในการประเมินผลความสอดคล้องตามหลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน โครงสร้างเนื้อหา ผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และตัวบ่งชี้หลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดี

2.4 วิธีการ ได้แก่ (1) สร้างสรรค์การวิเคราะห์มาตรฐาน โดยสำรวจ และทบทวนความเชื่อและค่านิยมการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีที่เชื่ออยู่ในปัจจุบัน กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง สมรรถนะสำคัญ โครงสร้างเนื้อหา การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ สร้างความเชื่อและค่านิยมการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีภายใต้การมีเป้าหมายร่วมกัน (2) ส่งเสริมการพัฒนาและการสื่อสาร โดยกำหนดเป็นวิสัยทัศน์และพันธกิจของหลักสูตรบูรณาการ จัดกิจกรรมในหลักสูตรบูรณาการเพื่อส่งเสริมความเชื่อและค่านิยมการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีให้เกิดเป็นพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง กำหนดเป็นบรรทัดฐานและมาตรฐานของการแสดงออกเชิงพฤติกรรมนักเรียน สื่อสารเป็นบรรทัดฐานและมาตรฐานของการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคลต้นแบบในแต่ละระดับชั้น (3) สืบสานการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดี โดยกำหนดสมรรถนะที่จำเป็น จัดบรรยากาศให้นักเรียนได้แสดงออกถึงพฤติกรรมการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีได้อย่างซ้ำ ๆ และต่อเนื่อง สร้างการสื่อสารเชิงสมรรถนะการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีข้ามสาระ ประเมินความสอดคล้องของผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง สมรรถนะสำคัญ โครงสร้างเนื้อหาการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ สร้างนักเรียนที่เป็นผู้นำต้นแบบ

3. รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความถูกต้อง ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผล

ผลการวิจัยมีประเด็นน่าสนใจที่นำมาอภิปราย ดังนี้

1. องค์ประกอบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ร่วมกันสร้างสรรค์การวิเคราะห์มาตรฐาน

ร่วมกันส่งเสริมการพัฒนาและการสื่อสาร และร่วมกันสืบสานการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดี เป็นการแก้ปัญหาให้เกิดการบูรณาการเป็นหลักสูตรที่รวมประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ประสบการณ์ดังกล่าวเป็นประสบการณ์ที่คัดเลือกมาจากหลายสาขาวิชาแล้วจัดเป็นกลุ่มหรือหมวดหมู่ของประสบการณ์ เป็นการบูรณาการเนื้อหาเข้าด้วยกันเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่สัมพันธ์และต่อเนื่องอันมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิต สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พัทธมน โสมาบุตร (2550) ในประเด็นที่ว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการมีการปฏิบัติด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยอยู่ในระดับปฏิบัติทุกครั้ง ซึ่งองค์ประกอบการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ได้ในครั้งนี สามารถแก้ปัญหาการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา ได้แก่ ปัญหาการแสดงออกถึงการประยุกต์ใช้กระบวนการประชาธิปไตยในการวิพากษ์ประเด็นนโยบายสาธารณะที่ตนสนใจจนกลายเป็นวัฒนธรรมโรงเรียนที่สามารถยอมรับและเป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ปัญหาการแสดงออกถึงการรู้ทันข่าวสารและรู้ทันสื่อจนกลายเป็นวัฒนธรรมโรงเรียนที่สามารถยอมรับและเป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ปัญหาการแสดงออกถึงการคาดการณ์เหตุการณ์ล่วงหน้าบนพื้นฐานของข้อมูลจนกลายเป็นวัฒนธรรมโรงเรียนที่สามารถยอมรับและเป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาคุณลักษณะนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ร่วมด้วย

2. รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการ ประกอบด้วยจุดเน้น วัตถุประสงค์ กระบวนการ และวิธีการ เกี่ยวกับการดำเนินการจัดทำหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดี ได้แก่ การสร้างสรรค์การวิเคราะห์มาตรฐาน การส่งเสริมการพัฒนาและการสื่อสาร และการสืบสานการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดี ภายใต้การเข้ามามีหน้าที่และรับผิดชอบต่อการบวนการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีเรื่องของการส่งเสริมการพัฒนาและการสื่อสารเป็นตัวขับเคลื่อนการปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Delaney (2000) ที่ศึกษาความร่วมมือของผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตรการเรียนรู้ในระดับท้องถิ่น ภายใต้ระบบของสถานศึกษาแห่งรัฐ/สาธารณะ โดยเน้นการศึกษาทัศนะของผู้ปกครองเกี่ยวกับการมีบทบาทในฐานะเป็นตัวแทนที่อยู่ในคณะกรรมการสถานศึกษาที่เป็นไปตามระบบ

ประชาธิปไตย ตลอดจนความพึงพอใจ/ไม่พอใจต่อช่องทางการสื่อสาร ในประเด็นที่ว่า การเปิดโอกาสให้มีการสื่อสารแบบสองทางอย่างเปิดเผยและต่อเนื่องจะทำให้ผู้ประกอบการมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมมากขึ้น ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการ แสดงให้เห็นว่าภายใต้การส่งเสริมการพัฒนาและการสื่อสาร โดยวิธีการการรับฟังความคิดเห็น การมีบรรทัดฐานในการควบคุมพฤติกรรม กระบวนการประชาธิปไตย การวิพากษ์ประเด็นนโยบายสาธารณะที่ตนสนใจ กำหนดเป็นวิสัยทัศน์ และพันธกิจของหลักสูตรบูรณาการ จัดกิจกรรมในหลักสูตรบูรณาการเพื่อส่งเสริมความเชื่อและค่านิยมการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีให้เกิดเป็นพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง กำหนดเป็นบรรทัดฐาน และมาตรฐานของการแสดงออกเชิงพฤติกรรมนักเรียน และสื่อสารเป็นบรรทัดฐานและมาตรฐานของการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคลต้นแบบในแต่ละระดับชั้น ส่งผลให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดี เพราะมีการกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ และพันธกิจของหลักสูตรบูรณาการ จัดกิจกรรมในหลักสูตรบูรณาการเพื่อส่งเสริมความเชื่อและค่านิยมการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีให้เกิดเป็นพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง ทำให้ถือเป็นเรื่องที่โรงเรียนให้ความสำคัญอย่างแท้จริง ซึ่งการดำเนินการภายใต้วิสัยทัศน์ พันธกิจดังกล่าว ทำให้เกิดเป็นบรรทัดฐานและมาตรฐานของการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคลอย่างแท้จริง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Hargreaves (2009) ในประเด็นที่ว่านโยบายการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในแถบเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่นในประเทศอินโดนีเซีย ญี่ปุ่น ลาว มองโกเลีย ฟิลิปปินส์ เกาหลี เวียดนาม มีคุณภาพและมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมและสังคมความเป็นอยู่ท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1. โรงเรียนมัธยมศึกษาที่จะนำรูปแบบไปใช้ควรทำการสำรวจและทบทวนความเชื่อรวมถึงค่านิยมการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน ตลอดจนเครื่องมือที่ใช้ในการสร้างความเชื่อและค่านิยมการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีในหลักสูตร เพื่อให้สามารถวางแผนการสร้างความเชื่อและค่านิยมการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีในหลักสูตรและใช้หลักสูตรบูรณาการเพื่อสร้างความเชื่อและค่านิยมการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีภายใต้การมีเป้าหมาย

ร่วมกันได้อย่างสอดคล้องกับแต่ละบริบท

2. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรมีส่วนร่วมในการบริหารเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดี โดยควรเริ่มที่การสร้างสรรคการวิเคราะห์มาตรฐานและการส่งเสริมการพัฒนาและการสื่อสาร เพื่อให้การดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีเป็นส่วนหนึ่งของวิสัยทัศน์และพันธกิจของหลักสูตรบูรณาการ และเกิดการนำไปปฏิบัติได้อย่างสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

3. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรมีส่วนร่วมในการวัดผลประเมินผลนักเรียนภายใต้การยอมรับข้อเท็จจริงของความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคน เพื่อให้นักเรียนได้รับการพัฒนาทั้งทางสมรรถนะด้านวิชาการและสมรรถนะด้านคุณลักษณะการเป็นพลเมืองดีอย่างสมดุล

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของนักเรียนมัธยมศึกษา เพื่อให้รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมสามารถสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้อย่างแท้จริง

2. ควรมีการศึกษาการพัฒนาสมรรถนะด้านคุณลักษณะนักเรียนจากโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จและได้รับการยอมรับในระดับประเทศร่วมด้วย เพื่อให้การวิจัยสามารถสะท้อนความเป็นจริงของความแตกต่างในการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีได้อย่างแท้จริง ซึ่งจะช่วยในการกำหนดรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมสามารถสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้อย่างครบถ้วน

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร

แห่งประเทศไทย.

จันทราณี สงวนนาม. (2553). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 2).

กรุงเทพมหานคร: บุ๊คพอยท์.

ธีระ รุญเจริญ. (2550). *ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษาในยุคปฏิรูปการศึกษา*

(พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: ข้าวฟ่าง.

นิราศ จันทรจิตร. (2555). *การออกแบบหลักสูตร Curriculum design*. มหาสารคาม:

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2553). *การพัฒนาหลักสูตร* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: แอคทีฟ พรีน.

ประสาธน์ เนื่องเฉลิม. (2554). *หลักสูตรการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาสารคาม: สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พัชฌัน โสมาบุตร. (2550). *การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ เรื่อง พลเมืองดีตามวิถี*

ประชาธิปไตยกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษา

ศึกษาปีที่ 5. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2553). *การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กร*

ปกครองส่วนท้องถิ่นและราชการ (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: บุ๊ค พอยท์.

มนตรี วงษ์สะพาน. (2554). *เอกสารประกอบการสอน วิชา 0506701 การพัฒนาหลักสูตร*.

เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ประเทศไทย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2546). *การบริหารสถานศึกษาตาม พ.ร.บ.*

การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). *แนวทางการจัดการเรียนรู้รายวิชา*

เพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง. ใน สุชาติ วงศ์สุวรรณ (ประธาน), การอบรมวิทยากรแกนนำ

ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์และหน้าที่พลเมือง. เอกสาร

ประกอบการประชุมของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). *ปัญหาความเสมอภาคและคุณภาพการศึกษาไทย.*

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาการศึกษาไทย.

ภาษาอังกฤษ

- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1997). *Rural development participation: Concepts and measures for project design, implementation and evaluation*. New York: The rural development committee center for international studies, Cornell University.
- Davis, H., & Newstrom, J. W. (1985). *Human behavior at work: Organizational behavior* (7th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Delaney, R. (2000). Parent participation in district-level curriculum decision-making: A year in the life of school district. *ProQuest Digital Dissertations*, 60(7), 2349-A.
- Hargreaves, A. (2009). *Designing and implementing local curricula: A changing times*. New York: Teacher College Press.
- Putti, J. M. (1987). *Management: A functional approach*. Singapore: McGraw-Hill.
- Sergiovanni, T. J., & Starratt, R. J. (1998). *Supervision: A redefinition*. Boston, MA: McGraw-Hill.